

Andrzej Kopiczko

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Biskup Józef Drzazga – charakterystyka posługi biskupiej

Streszczenie: Józef Drzazga jest pierwszym rządcą diecezji warmińskiej po II wojnie światowej, który w 1972 r. otrzymał nominację papieską na biskupa warmińskiego. Uwarunkowane to było przyczynami politycznymi i brakiem uregulowań granicznych między Polską a Republiką Federalną Niemiec. W okresie swojej działalności pełnił też funkcję wikariusza kapitulnego i administratora apostolskiego. Był uczestnikiem Soboru Watykańskiego II, rektorem Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum” oraz wikariuszem generalnym i przewodniczącym Wydziału Duszpasterskiego. Jako biskup warmiński został odznaczony paliuszem. Za jego rządów katedra we Fromborku otrzymała tytuł bazyliki mniejszej, koronowano obrazy Matki Boskiej w Gietrzwałdzie i Świętej Lipce, wznowiono starania o beatyfikację kard. Stanisława Hozjusza, powołano Radę Kapłańską i Duszpasterską, zbudowano bibliotekę i archiwum, zatwierdzono objawienia gietrzwałdzkie, wykupiono kościoły poewangelickie w Rozogach, Kociółku Szlacheckim, Nakomiadach i Nowej Wsi. W okresie sprawowania rządów wyświęcił 148 kapłanów, a w latach 1972–1978 powołał 41 nowych parafii. Kierował diecezją w bardzo trudnym czasie walki państwa z Kościołem. Był często wzywany na rozmowy przez przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej oraz kierownika Wydziału ds. Wyznań w Olsztynie. Duży problem stanowili także księża należący do Zrzeszenia Katolików „Caritas”. Jego stanowisko wobec tej grupy kapłanów było zawsze zdecydowanie negatywne. Inną formą represji wobec diecezji w tym czasie było powoływanie alumnów do wojska. Od 1965 r. do 1979 r. dotknęło to 68 alumnów, czyli około 20% ogółu studiujących w tym czasie. Zmarł w 1978 r. i został pochowany w kościele konkatedralnym św. Jakuba w Olsztynie.

Słowa kluczowe: Józef Drzazga, diecezja warmińska, biskupi, duchowieństwo, duszpasterstwo

Lubelszczyzna dała diecezji warmińskiej dwóch biskupów. Pierwszym z nich był Tomasz Wilczyński. Gdy w 1951 r. został usunięty przez władze państwowe z Olsztyna administrator apostolski ks. Teodor Bensch, wówczas prymas Polski Stefan Wyszyński (wcześniej biskup lubelski) zaproponował Piusowi XII właśnie kandydaturę ks. Tomasza Wilczyńskiego. Zaakceptowany przez papieża otrzymał nominację do diecezji warmiń-

skiej 18 kwietnia 1951 r. Jednak ówczesne czynniki państwowe uniemożliwiły objęcie tego urzędu i wówczas 12 czerwca następnego roku został on biskupem pomocniczym diecezji lubelskiej. Dopiero po Polskim Październiku, 1 grudnia 1956 r., biskup Wilczyński otrzymał nominację na Warmię, ale z tytułem „biskup w Olsztynie” (Episcopus in Olstin)¹.

Po II wojnie światowej diecezja warmińska przeżywała wiele trudności. Odczuwano przede wszystkim brak kapłanów, ponieważ pracujący przed 1945 r. – w strukturach państwa niemieckiego – albo w czasie działań wojennych utracili życie, albo też wyjechali lub zostali wysiedleni do Niemiec Zachodnich. Ich miejsce zajmowali duchowni przybywający z Kresów Wschodnich oraz diecezji Polski centralnej. Było ich jednak ciągle niewiele, a diecezja nie miała możliwości reaktywowania własnego Seminarium. Uczyniła to dopiero w 1949 r.² Drugim poważnym problemem był brak świątyń katolickich. Przed II wojną światową w granicach ówczesnej diecezji warmińskiej dominowali wyznawcy protestantyzmu (stanowili ok. 85% ogółu ludności). To zmieniło się wskutek wymiany ludnościowej i od 1945 r. mieszkańcami Warmii i Mazur byli już prawie wyłącznie katolicy. Zupełnie inna pozostawała przynależność wyznaniowa istniejących świątyń; te były w większości ewangelickie i stąd pojawił się nowy, bardzo trudny problem ich przejmowania. W zasadzie wszystko należało organizować od początku: administrację kościelną, duszpasterstwo, kształcenie duchownych i nauczanie religii, działalność dobroczynną i stowarzyszeniową, opiekę nad autochtonami, itd. Wprawdzie w połowie lat pięćdziesiątych XX w. wiele spraw udało się już rozwiązać, ale diecezja przeżywała ciągle różne trudności, zresztą potęgowane nieprzyjazną czy wręcz wrogą polityką wyznaniową państwa polskiego. Można by nawet powiedzieć, że diecezja warmińska stanowiła swoiste „poletko doświadczalne”, na którym sprawdzano, na ile Kościół można podporządkować państwu. Wykorzystywano brak integracji przybywającego z różnych stron duchowieństwa. Dążono do zastraszenia społeczeństwa. Ograniczano posługę duszpasterską. Ze szczególną wrogością odnoszono się do prób kontynuowania posługi kapłańskiej w języku niemieckim, co było jeszcze nieodzowne ze względu na pozostającą ludność autochtoniczną³.

Te wszystkie problemy doskonale odczytywał i rozumiał biskup Tomasz Wilczyński (1956–1965), który zaskarbił sobie sympatię wśród wszystkich grup narodowościowych.

¹ O bp. Tomaszu Wilczyńskim m.in. A. Kopiczko, *Uwarunkowania polityczne posługi pasterskiej w diecezji warmińskiej bp. Tomasza Wilczyńskiego*, Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne (dalej: WWA), 2006, nr 81, s. 101–109; tenże, *Tomasz Wilczyński*, w: *Poczet biskupów warmińskich*, red. S. Achremczyk, Olsztyn 2008, s. 449–456; tenże, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 2: *Słownik*, Olsztyn 2007, s. 314. Por. <http://catholic-hierarchy.org/bishop/bwilcz.html> (pobrano 24 III 2017 r.).

² A. Szorc, A. Kopiczko, *Wyższe Seminarium Duchowne „Hosianum”*. *Zarys dziejów*, Olsztyn 1995, s. 108–110.

³ O sytuacji w diecezji warmińskiej po 1945 r., zob. m.in. A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1996; tenże, *Wybrane problemy z dziejów diecezji warmińskiej po II wojnie światowej*, w: *Wczoraj i dziś. Z dziejów Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce północno-wschodniej*, red. W. Brenda, A. Pyżewska, K. Sychowicz, Białystok 2104, s. 58–75.

Na urządzie biskupim był jednak sam, a diecezja warmińska u progu jego posługi liczyła już przeszło milion mieszkańców i około 200 parafii oraz 37 wikariatów eksponowanych⁴. Pracy było dużo, należało nadrobić zaległości po trudnym okresie stalinizmu i ożywić duszpasterstwo. Trwała też Wielka Nowenna przed Tysiącleciem Chrztu Polski. Potrzebne było zatem wsparcie biskupa pomocniczego. Wybór padł na współpracownika z Seminarium lubelskiego – księdza doktora Józefa Drzazgę. Znał go dobrze prymas Polski kard. Stefan Wyszyński, ponadto studiował w Rzymie i posiadał doświadczenie w kierowaniu seminarium. Był zatem odpowiednim kandydatem do pracy w trudnych warunkach diecezji warmińskiej.

Józef Drzazga urodził się 4 lipca 1914 r. w Wolicy koło Janowa Lubelskiego, w parafii Modliborzyce. Po ukończeniu szkoły powszechnej podjął naukę w Wyższym Gimnazjum Biskupim Męskim w Lublinie, a w 1933 r. wstąpił do Seminarium Duchownego, którego wicerektorem był ks. Tomasz Wilczyński. 30 października 1938 r. w katedrze lubelskiej przyjął święcenia kapłańskie. Już tydzień później został skierowany na studia filozoficzne na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Po kilkumiesięcznym pobycie w Wiecznym Mieście przyjechał na wakacje do Polski i już nie mógł powrócić na studia z powodu wojny. Najpierw pomagał w duszpasterstwie w Trzuszczanach, a 25 sierpnia 1939 r. biskup Marian Fulman polecił mu udać się do Hrubieszowa. 12 lipca 1944 r. otrzymał nominację na wikariat w parafii Abramów w dekanacie lubartowskim.

Dopiero po zakończeniu wojny ks. Drzazga mógł powrócić do studiów specjalistycznych, ale już na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Tam w czerwcu 1948 r. uzyskał dyplom i stopień magistra filozofii i niedługo potem został prefektem w Seminarium Duchownym. Równocześnie był asystentem na KUL oraz przygotowywał rozprawę doktorską. Doktoryzował się po dwóch latach, w czerwcu 1950 r., na podstawie dysertacji „Charakter człowieka według św. Tomasza z Akwinu”. Następnie objął funkcję wicerektora Seminarium Duchownego, a 29 czerwca 1951 r. został odznaczony godnością kanonika rzeczywistego kapituły katedralnej w Lublinie⁵.

Kolejne zmiany przyniósł właśnie rok 1958 i nominacja ks. Józefa Drzazgi na biskupa pomocniczego diecezji warmińskiej. Stosowne pismo z Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej nosiło datę 5 maja 1958 r.⁶, ale przez prymasa Polski zostało ogłoszone dopiero 7 sierpnia. Następnego dnia biskup Tomasz Wilczyński informację przekazał diecezjanom. Konsekrację wyznaczono na 31 sierpnia w katedrze fromborskiej. Dziesięć dni wcześniej odbyło się uroczyste pożegnanie nominata w Lublinie. Uczestniczyło w nim

⁴ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 1: *Studium prozopograficzne*, Olsztyn 2008, s. 50.

⁵ O bp. Józefie Drzazdze i jego posłudze duszpasterskiej w diecezji warmińskiej traktuje praca doktorska Izabeli Śledź, *Bp Józef Drzazga – rządcą diecezji warmińskiej w latach 1965–1978*, Olsztyn 2011 (mps pracy doktorskiej). Autorka wykorzystwała również źródła znajdujące się w Archiwum Archidiecezji Lubelskiej oraz w Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II.

⁶ <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bdrzazga.html> (pobrano 24 III 2017 r.).

około 100 księży, tamtejsi biskupi i alumni⁷. Niektórzy z nich przyjechali także do Fromborka, by wziąć udział w sakrze. Udzielili jej prymas Polski kard. Stefan Wyszyński, biskup lubelski Piotr Kałwa i biskup olsztyński Tomasz Wilczyński⁸.

W diecezji warmińskiej biskup Drzazga otrzymał najpierw nominację na rektora Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum”. Do pracy wychowawczej z alumnami był przygotowany, ale w Olsztynie sytuacja wyglądała inaczej niż w Lublinie. Tu nie było miejscowych powołań, kadre profesorską stanowili w większości księża przyjezdni, a i budynek nie odpowiadał potrzebom; co więcej, władze lokalne i ten chciały odebrać. Podjął więc wspólnie z biskupem Wilczyńskim starania o zgodę na budowę nowego gmachu, zabiegał też o powołania, a nade wszystko o formację tych, którzy przygotowywali się do kapłaństwa. Dokładał starań, by doskonalić pracę naukową i dydaktyczną. Wprowadził nowe przedmioty: psychologię empiryczną, konwersatorium teologiczne, katechetykę praktyczną, historię Polski czy prowadzenie kancelarii. W ciągu czterech lat jego rektorstwa przyjęto przeszło 120 nowych seminarzystów, a święcenia otrzymało 77 kapłanów (1959–1962). Zresztą, troska o wychowanie alumnów będzie mu towarzyszyła także później, zwłaszcza gdy obejmie ster diecezji⁹.

Drugą ważną instytucją, którą przyszło mu kierować od chwili przyjęcia sakry, był Wydział Duszpasterski Kurii Biskupiej. I tu także wykazał się dużą aktywnością. Przede wszystkim zastosował podział na sekcje, obejmujące różne dziedziny duszpasterskie. Inspirował księży do wprowadzania w życie programu Wielkiej Nowenny, a później uchwał Soboru Watykańskiego II. Odwiedzał parafie, które przyjmowały kopię Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, pielgrzymującej w diecezji warmińskiej od listopada 1959 do sierpnia 1960 r. Zainicjował kursy dla duchowieństwa, podczas których omawiano aktualną problematykę duszpasterską, a dla młodych księży dni skupienia o tematyce katechetycznej¹⁰.

Z funkcji rektora Seminarium Duchownego zrezygnował w czerwcu 1962 r. na rzecz nowo mianowanego drugiego biskupa pomocniczego diecezji warmińskiej, Jana Obląka. Nie oznaczało to zmniejszenia obowiązków, ale odtąd związane one były przede wszystkim z pracą o charakterze ogólnodiecezjalnym. Należy też przypomnieć, że w tym czasie rozpoczynały się obrady Soboru Watykańskiego II. Biskup Drzazga uczestniczył w nim trzy razy. Najpierw wyjechał na drugą sesję i przebywał tam od 25 września do 18 grudnia 1963 r. Oprócz zwykłych obowiązków ojca soborowego zaangażował się w dyskusję na temat schematu dokumentu o Kościele. Podczas trzeciej sesji 12 listopada 1964 r. przedstawił dezyderaty do dokumentu o formacji kapłańskiej. Dane mu było także brać

⁷ Wiadomości Diecezjalne Lubelskie, 1958, nr 7–9, s. 194–196, 223–224.

⁸ I. Śledź, *Bp Józef Drzazga*, s. 15.

⁹ Tamże, s. 17–23.

¹⁰ J. Usiądek, *Działalność duszpasterska księdza biskupa warmińskiego dr. Józefa Drzazgi w okresie dwudziestolecia posługi biskupiej*, Warmińskie Wiadomości Diecezjalne (dalej: WWD), 1978, nr 2–3, s. 73–75.

udział w ostatniej sesji i w zamknięciu obrad. W tym czasie dwukrotnie uczestniczył w audiencjach u Ojca Świętego Pawła VI, przeznaczonych dla biskupów polskich. Wygłaszał przemówienia w Radiu Watykańskim. Natomiast na terenie diecezji organizował w parafiach czuwania soborowe i inne nabożeństwa, podkreślające współodpowiedzialność za Sobór i Kościół powszechny. Uczestniczył w pracach w ramach tzw. roku posoborowego. W wielu kościołach diecezji warmińskich były głoszone wówczas konferencje i nauki na temat dokumentów soborowych i zmian w liturgii¹¹.

W 1965 r. diecezje na ziemiach zachodnich i północnych obchodziły 20-lecie polskiej organizacji kościelnej. W Olsztynie zorganizowano je 20 czerwca i miały one bardzo uroczysty charakter. W Liturgii dziękczynnej wzięli udział prymas Polski oraz wielu biskupów. Przy okazji dokonano podsumowania osiągnięć organizacyjnych i duszpasterskich¹². Niedługo potem, 5 sierpnia 1965 r. zmarł biskup Tomasz Wilczyński. Już dwa dni później zebrała się Kapituła Warmińska i wybrała biskupa Józefa Drzazgę na wikariusza kapitulnego, a więc czasowego rządcę. Jak się okazało, status ten zachował do 25 maja 1968 r., kiedy to został mianowany przez papieża Pawła VI administratorem apostolskim diecezji warmińskiej¹³.

Był to okres posoborowy, w Polsce dodatkowo trwały przygotowania, a potem obchody milenium Chrztu Polski. Na Warmii główne uroczystości odbyły się 18 i 19 czerwca 1966 r. w Olsztynie i Fromborku. Przyjechali na nie prymas Polski kard. Stefan Wyszyński i 42 biskupów. Ale pojawiły się trudności z peregrynacją obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. 11 czerwca 1966 r. został przywieziony do Nidzicy, a następnego dnia miał być powitany w Olsztynku. Niestety, na trasie rozegrała się dramatyczna akcja, zaplanowana przez władze partyjno-państwowe i Służbę Bezpieczeństwa. Patrol milicyjny zmusił samochód z obrazem do zmiany kierunku jazdy i udania się wprost do Fromborka. Podobne sceny rozegrały się po uroczystościach milenijnych, kiedy te same służby nie pozwoliły, by obraz został przewieziony do Warszawy w asyście biskupiej¹⁴.

Rok później, 10 września 1967 r., miała miejsce koronacja cudownego obrazu Matki Boskiej w Gietrzwałdzie. Uczestniczyli m.in. prymas Polski kard. Stefan Wyszyński i metropolita krakowski kard. Karol Wojtyła, ale też rzesza około 150 tys. wiernych¹⁵.

¹¹ K. Bielawny, *Udział biskupów polskich w obradach Soboru Watykańskiego II*, Studia Ełckie, 2009, t. 11, s. 115–120.

¹² WWD, 1965, nr 6, s. 1nn; A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, s. 127.

¹³ I. Śledź, *Bp Józef Drzazga*, s. 35–39.

¹⁴ A. Kopiczko, *Władze partyjno-państwowe wobec obchodów milenijnych w diecezji warmińskiej*, w: *Kościół chrześcijański w systemach totalitarnych. Zbiór studiów*, red. J. Kłaczko, W. Rozykowski, Toruń 2011, s. 320–341; tenże, *Milenium pod szczególną kontrolą. Źródła do uroczystości w diecezji warmińskiej*, wstęp i opracowanie Andrzej Kopiczko, Olsztyn 2013.

¹⁵ K. Łatak, *Koronacja Obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, t. 7, Lublin 2008, s. 105–118; A. Kopiczko, *Kult Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, tamże, s. 119–136.

W listopadzie tego samego roku diecezja przeżywała czterechsetlecie Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum”¹⁶. Zwieńczeniem ciągu tych zdarzeń była koronacja 11 sierpnia 1968 r. obrazu Matki Boskiej w Świętej Lipce¹⁷. We wszystkich tych uroczystościach uczestniczył prymas Polski, biskupi z innych diecezji i rzesze wiernych. Warmia stawała się coraz bardziej znana, przybywali pielgrzymi i turyści, podziwiali świątynie, odwiedzali miejsca pielgrzymkowe.

Od 11 listopada do 17 grudnia 1968 r., już jako administrator apostolski diecezji warmińskiej, biskup Józef Drzazga udał się do Rzymu z wizytą „ad limina Apostolorum”¹⁸. W tym samym czasie zaangażował się w proces beatyfikacyjny kardynała Stanisława Hozjusza. W styczniu 1969 r. powołał w tym celu Komisję Historyczną i zintensyfikował prace, dzięki czemu do Rzymu zostały dostarczone potrzebne dokumenty¹⁹.

W 1970 r. przypadało 25-lecie polskiej organizacji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych, co dla diecezji warmińskiej miało szczególne znaczenie²⁰. Liczyła ona już wówczas 1150 tys. katolików, 422 kapłanów diecezjalnych, 173 zakonnych, 420 siostr zakonnych i 56 świeckich katechetek i katechetów²¹. Ciągłe mamy więc do czynienia z rozwojem liczbowym i administracyjnym. W 1971 r. pojawiła się szansa na pewną stabilizację organizacyjną, którą umożliwiła ustawa „o przejściu na osoby prawne Kościoła rzymskokatolickiego oraz innych Kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości”. W diecezji warmińskiej wpisano wówczas 182 były kościoły poewangelickie (ale do 1525 r. katolickie) do ksiąg wieczystych jako katolickie²². Jednocześnie ustawa otworzyła drogę do nabywania następnych świątyń, choć rozmowy nadal nie były łatwe, ponieważ na sprzedaż obiektów wymagano zgody władz państwowych²³.

Najważniejszym jednak wydarzeniem w posłudze Józefa Drzazgi był niewątpliwie dzień 28 czerwca 1972 r. i ustanowienie go biskupem rezydencjalnym diecezji

¹⁶ A. Kopiczko, *Jubileusz pod nadzorem. Obchody 400-lecia istnienia Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie*, Studia Elbląskie, 2011, t. 12, s. 109–129

¹⁷ A. Kopiczko, *Władze partyjno-państwowe wobec koronacji obrazu Matki Boskiej w Świętej Lipce*, w: *Święta Lipka. Perła na pograniczu ziem, kultur i wyznań*, red. A. Jacyniak, Warszawa 2008, s. 245–300.

¹⁸ WWD, 1969, nr 2, s. 45–47.

¹⁹ A. Kopiczko, *Zarys historii procesu beatyfikacyjnego Sługi Bożego kardynała Stanisława Hozjusza*, WWA, 2011, nr 112, s. 81–86.

²⁰ WWD, 1970, nr 6, s. 215–225.

²¹ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 1, s. 82; Archiwum Akt Nowych Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej: AAWO-N), *Universalis Ecclesiae Annus Census* z 1970 r.

²² Ustawa z dnia 23 czerwca 1971 r. o przejściu na osoby prawne Kościoła Rzymskokatolickiego oraz innych Kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych, *Dziennik Ustaw*, 1971, nr 16, poz. 156; J. Wojtkowski, *Kościoły ewangelickie przejęte dla kultu katolickiego po II wojnie światowej w Archidiecezji Warmińskiej*, WWA, 1995, nr 16, s. 112–113; J.M. Wojtkowski, *Świątynie ewangelickie przekazane katolikom na Warmii i Mazurach w latach 1972–1992*, Olsztyn 2002, s. 41.

²³ I. Śledź, *Bp Józef Drzazga*, s. 54–61.

warمیńskiej²⁴. Na tę chwilę czekano aż 27 lat. Przez cały okres powojenny władzę sprawowali administratorzy apostołscy lub wikariusze kapitulni, a Tomasz Wilczyński nosił tytuł „biskupa w Olsztynie”. W tej sprawie wysyłano petycje do Stolicy Apostolskiej, toczyły się również rozmowy na szczelbu Episkopat – rząd polski. Konieczne było jednak uregulowanie kwestii granicznych z Niemiecką Republiką Federalną. Stało się to możliwe dopiero po ratyfikacji 3 czerwca 1972 r. układu między PRL a RFN z 7 grudnia 1970 r. Dla diecezji warمیńskiej, podobnie zresztą jak i innych na tzw. ziemiach zachodnich i północnych, otworzyła się szansa uzyskania pełnych praw.

Radość z tego faktu wyraził biskup Józef Drzazga już w pierwszym liście do duchowieństwa i wiernych z 7 lipca tego roku, w którym pisał: „Po raz pierwszy odzywam się do Was jako Biskup Warمیński. [...] Na mocy decyzji Ojca Świętego Pawła VI Diecezja nasza otrzymała w mojej osobie swego ordynariusza i została włączona do metropolii warszawskiej. Na tej podstawie staję w szeregu Biskupów Warمیńskich jako pierwszy Polak od czasów Ignacego Krasieckiego po dwuwiekowej przerwie”²⁵. Niedługo potem, 6 marca 1973 r., biskup Drzazga otrzymał paliusz, choć diecezja warمیńska nie była arcybiskupstwem. Ten przywilej należy tłumaczyć jako świadectwo uznania przez Stolicę Apostolską dokonań w zakresie odbudowy i rozwoju życia religijnego na Warmii po 1945 r. oraz zasług duszpasterskich samego biskupa²⁶.

Diecezja warمیńska w 1972 r. obejmowała 24 tys. km² i pod względem obszaru była wówczas największa w Polsce²⁷. Liczyła około 1250 tys. wiernych (w tym 60 tys. obywateli bizantyjsko-ukraińskiego)²⁸. Na jej terenie pracowało 3 biskupów, 452 kapłanów diecezjalnych, 178 kapłanów zakonnych, 420 sióstr, 28 braci zakonnych, 52 świeckich katechetów i katechetek. Podzielona była na 28 dekanatów, 258 parafii i 40 wikariatów wieczystych²⁹. Nadal jednak niezwykle ważnym problemem do rozwiązania pozostawał dotkliwy brak świątyń katolickich oraz niepewna podstawa prawna tworzonych – z powodu represyjnej polityki wyznaniowej – wikariatów eksponowanych. Do 1972 r. w diecezji warمیńskiej było ich 37 (na ok. 300 parafii) Biskupowi Drzazdze dopiero w 1971 r. – po wejściu w życie ustawy regulujących sprawy własności majątków Kościoła – udało się erygować pierwszych siedem nowych parafii (w tym dwie reaktywowano). W kolejnych latach było to: w 1972 r. – 13 (w tym jedną reaktywowano), w 1973 r. – 3, w 1974 r.

²⁴ Bulla została opublikowana w WWD, 1972, nr 6, s. 225–226; I. Śledź, *Bp Józef Drzazga*, s. 43–49.

²⁵ WWD, 1972, nr 6, s. 243–244.

²⁶ WWD, 1973, nr 4, s. 174–185.

²⁷ *Kościół katolicki w Polsce 1918–1990. Rocznik statystyczny*, red. L. Adameczuk, W. Zdaniewicz, Warszawa 1991, s. 118–123.

²⁸ J. Wojtkowski, *Diecezja warمیńska w latach 1945–1972*, Komunikaty Mazursko-Warمیńskie, 1991, nr 1, s. 96.

²⁹ AAWO-N, C VII 1/5, 16 XII 1973 (list bpa Józefa Drzazgi do wiernych).

– 6, w 1975 r. – 2, w 1976 r. – 3, w 1977 r. – 2 i w 1978 r. – 5. Zatem w ciągu ośmiu lat powstało 41 nowych parafii³⁰.

Biskup Drzazga podjął też rozmowy z przedstawicielami Kościoła ewangelicko-augsburskiego na temat wynajęcia lub wykupu opuszczonych świątyń. Pertraktacje nie były łatwe, ale w 1977 r. wykupiono dwie świątynie: w Rozogach oraz Kociołku Szlacheckim. W kolejnym roku biskup Drzazga podpisał umowę wykupu trzeciej świątyni w Nakomiadach. Natomiast kolejne obiekty pozyskali już jego następcy³¹. Zmiany w sieci parafialnej pociągnęły za sobą także konieczność zwiększenia liczby dekanatów. Nic zatem dziwnego, że za rządów biskupa Józefa Drzazgi doszły cztery nowe z siedzibami w Dzierzgoniu, Mrągowie, Suszu i Sztumie. Gdy w 1965 r. było ich 26, to w 1978 r. już 30³².

Analizując zmiany w diecezji należy też wspomnieć o ciągłym powiększaniu liczby duszpasterzy i trosce o powołania kapłańskie. Okazuje się, że w diecezji warmińskiej do Seminarium Duchownego po jego reaktywowaniu w 1949 r. wstępowali młodzieńcy w większości spoza Warmii i Mazur. Najczęściej pochodzili z diecezji tarnowskiej, lubelskiej, krakowskiej, łomżyńskiej i chełmińskiej. Sytuacja zmieniła się dopiero w latach siedemdziesiątych. Wpływ na to miały liczne akcje powołaniowe, które organizowano w parafiach. Przed rozpoczęciem roku akademickiego 1969/70 biskup Drzazga powołał też referenta do spraw budzenia powołań kapłańskich³³. To niewątpliwie miało wpływ na wzrost liczby kandydatów do kapłaństwa. Łącznie w okresie sprawowania rządów przez tego biskupa (1966–1978) wyświęcono w diecezji 148 neoprezbiterów, co daje przeciętną liczbę 13 w jednym roku. Jednak były lata słabsze, np. w 1969 r. święcenia kapłańskie przyjęło tylko 5, a w 1973 r. – 6 diakonów. Natomiast w roku 1972 było ich 17, a w 1976 r. – 19. Trudno wyjaśnić skąd brały się takie wahania, ale one były bardzo widoczne³⁴.

W okresie rządów biskupa Józefa Drzazgi dużą wagę przywiązywano również do tzw. stałej formacji pastoralnej alumnów i kapłanów. W tym celu w Seminarium Duchownym „Hosianum” otwarto w 1968 r. Zakład Pastoralny, a w listopadzie 1971 r. dodatkowo Studium Pastoralne, którego celem było „pogłębianie formacji duchowej, intelektualnej i duszpasterskiej młodych kapłanów”³⁵. Nadal praktykowano – wprowadzone znacznie wcześniej – egzaminy wikariuszowskie i proboszczowskie. Bardzo ważną rolę odgrywały również konferencje dziekanów, dekanalne oraz rejonowe, podczas których

³⁰ I. Śledź, *Bp Józef Drzazga*, s. 56–63; A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 1, s. 52–53.

³¹ Tamże, s. 56–57 (wykaz pozyskanych świątyń od Kościoła ewangelicko-augsburskiego w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych).

³² I. Śledź, *Bp Józef Drzazga*, s. 62.

³³ WWD, 1970, nr 2, s. 78–88; WWD, 1973, nr 6, s. 299–301; WWD, 1976, nr 6, s. 264–265; 1977, nr 3, s. 130–135, 165.

³⁴ Zestawienia wg A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 1, s. 174.

³⁵ WWD, 1969, nr 2, s. 57; AAWO-N, G II 5; WWD, 1971, nr 5, s. 219. Por. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 1, s. 177–178.

omawiano bieżące sprawy kościelne w wymiarze ogólnopolskim i diecezjalnym. Organizowane były kursy duszpasterskie i katechetyczne. Duże znaczenie miało również wysyłanie księży na dalsze studia akademickie; 26 duchownych podjęło je na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, trzech na uczelniach w Rzymie i pojedyncze osoby na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie czy nawet Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu³⁶.

W okresie rządów biskupa Józefa Drzazgi – w myśl zaleceń Soboru Watykańskiego II – powołano w diecezji warmińskiej Radę Kapłańską i Duszpasterską. Radę Kapłańską ustanowiono na mocy dekretu z 30 listopada 1970 r.³⁷ Łącznie gremium to w omawianym okresie odbyło 14 spotkań, poświęconych różnym aspektom życia w diecezji, m.in. tworzeniu nowych placówek duszpasterskich, pozyskiwaniu świątyń poewangelicznych, staraniom o uzyskanie zgody na budowę gmachu Seminarium Duchownego, pomocy kapłanom w biednych parafiach, powołaniom kapłańskim, nauczaniu religii, reformie służby Bożej i pogłębianiu życia duchowego księży.

Posoborową instytucją jest także Rada Duszpasterska, do której zadań należy „badanie, rozważanie i podejmowanie wniosków praktycznych odnośnie do spraw związanych z działalnością duszpasterską, tak aby następowała coraz bardziej zgodność życia i działania Ludu Bożego z Ewangelią”. W diecezji warmińskiej ustanowił ją – podobnie jak Radę Kapłańską – również biskup Józef Drzazga w 1970 r.³⁸ W ciągu siedmiu lat takich zebrań było 12, podczas których omówiono szereg zagadnień duszpasterskich, zwłaszcza misje jubileuszowe, powołania kapłańskie i nauczanie religii³⁹.

Biskup Józef Drzazga ustanowił też w 1966 r. Diecezjalną Komisję do Spraw Sztuki Sakralnej⁴⁰. Podejmowała ona dyskusje nad stanem poszczególnych kościołów i ich zabezpieczeniem. Zatwierdzono projekty przebudowy 27 świątyń, wydawano opinie o odnowieniu wnętrza, instalowaniu nowych ołtarzy i innych elementów wystroju⁴¹. Wielkim jej osiągnięciem było zorganizowanie w kwietniu 1972 r. szkolenia duszpasterskiego dla kapłanów diecezji warmińskiej na temat „Ochrona zabytków i sztuka sakralna w przepisach liturgicznych”. Chodziło przede wszystkim o zapoznanie księży z najnowszymi dokumentami Stolicy Apostolskiej i Episkopatu Polski w sprawie ochrony zabytków i kierunków rozwoju sztuki kościelnej⁴². Cenną inicjatywą było też zapoczątkowanie w 1971 r.

³⁶ Zestawienie wg A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 1, s. 186–187.

³⁷ Zarządzenie w sprawie przeprowadzenia pierwszych wyborów do Rady Kapłańskiej wydał bp Józef Drzazga 21 IX 1970 r. – AAWO-N, Teczka: Rada Kapłańska (sygn. D V 29). Statut. – WWD, 1972, nr 2–3, s. 55–58.

³⁸ WWD, 1970, nr 4–5, s. 201.

³⁹ AAWO-N, Teczka D I, 2/1b; WWD, 1978, nr 1, s. 46.

⁴⁰ WWD, 1966, nr 4, s. 172–173. Por. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 1, s. 231–232.

⁴¹ WWD, 1969, nr 4, s. 141–142.

⁴² WWD, 1973, nr 2, s. 99–108.

inwentaryzacji architektury i sztuki ruchomej na terenie całej diecezji⁴³. W latach siedemdziesiątych funkcjonowały ponadto referaty: budownictwa sakralnego, domniemanej śmierci, ekumenizmu, liturgiczny, misji zagranicznych, poradnictwa rodzinnego, prawny i środków masowego przekazu⁴⁴.

Biskup Józef Drzazga ogromną wagę przywiązywał do nauczania w formie wygłaszanych kazań oraz wysyłanych do parafii listów pasterskich, komunikatów i odezwo. Ponieważ wszystko przygotowywał na piśmie, w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej posiadamy bardzo bogaty zbiór jego homilii. Równie ważną, a może nawet ważniejszą kwestią, była katechizacja dzieci i młodzieży. Troszczył się – mimo utrudnień ze strony władz państwowych – o dobrą organizację nauczania religii przy kościołach i w punktach katechetycznych. By lepiej przygotować nauczających do pełnienia wyznaczonej misji biskup Drzazga w październiku 1974 r. powołał do życia przy Warmińskim Seminarium Duchownym „Hosianum” Studium Katechetyczne⁴⁵, którego zadaniem było doksztalcanie w zakresie nauczania religii. Dużą rolę odgrywał Instytut Katechetyczny w Gietrzwałdzie, który zajmował się kształceniem katechetek oraz prowadził kursy dla księży⁴⁶. Sprawując nadzór nad katechizacją biskup Drzazga w grudniu 1976 r. wydał dekret zobowiązujący dziekanów do wizytacji nauczania religii⁴⁷. Katechizującym zaś polecił, by korzystali z programów nauczania ogłoszonych w latach 1971–1972 przez Konferencję Episkopatu Polski⁴⁸. Od początku lat sześćdziesiątych organizowano także kursy katechetyczne dla księży⁴⁹. Nad całością procesu nauczania religii czuwał Wydział Nauki Chrześcijańskiej⁵⁰.

W omawianych latach miały też miejsce w diecezji – oprócz tradycyjnych form duszpasterstwa – różnego rodzaju uroczystości nadzwyczajne. Wspomniano już o obchodach milenijnych, koronacji obrazu w Świętej Lipce i 25-lecia polskiej organizacji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych. W wymiarze lokalnym większe znaczenie miały jednak obchody 100-lecia objawień gietrzwałdzkich w 1977 r. Już w 1976 r. została powołana Diecezjalna Komisja Przygotowawcza Stulecia Objawień Matki Boskiej w Gietrzwałdzie, a w czerwcu następnego roku odbył się IV Ogólnopolski Kongres Maryjny i Mariologiczny. Te gremia zwróciły się do biskupa Józefa Drzazgi z prośbą o zatwierdzenie

⁴³ WWD, 1973, nr 2, s. 108 (tu też informacja o działalności Komisji).

⁴⁴ *Rocznik diecezji warmińskiej*, Olsztyn 1974.

⁴⁵ WWD, 1974, nr 6, s. 265.

⁴⁶ *50 lat służby Kościołowi. Warmińskie Wyższe Studium Katechetyczne*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1996.

⁴⁷ WWD, 1977, nr 1, s. 6.

⁴⁸ WWD, 1972, nr 1, s. 45.

⁴⁹ Informacje o nich podawano w „Warmińskich Wiadomościach Diecezjalnych”. Oczywiście, podstawowe przygotowanie do prowadzenia katechezy odbywało się w Seminarium Duchownym. Zob. – A. Szorc, A. Kopiczko, *Wyższe Seminarium Duchowne „Hosianum”*, s. 128.

⁵⁰ A. Bielinowicz, *Katechizacja w diecezji i archidiecezji warmińskiej w latach 1945–2005*, Olsztyn 2010, s. 125–134.

nie kultu objawień, co uczynił 11 września 1977 r. W głównych uroczystościach odpustowych na 100-lecie objawień wziął udział kard. Karol Wojtyła, który wygłosił kazanie⁵¹.

Bardzo ważnym wydarzeniem były obchody 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika w 1973 r.⁵² Same uroczystości zainaugurowano w niedzielę 18 lutego Mszą św. i akademią w kościele św. Jakuba w Olsztynie. Natomiast uroczystości centralne odbyły się 17 czerwca tego roku we Fromborku z udziałem prymasa Polski i innych biskupów oraz licznych naukowców. Obchody kopernikowskie zorganizowano także w innych miejscowościach, m.in. w Ostródzie, Reszlu, Elblągu i Lidzbarku Warmińskim⁵³.

Na okres rządów biskupa Józefa Drzazgi przypadł również Rok Święty (1975). Z tej okazji dwa lata wcześniej został ustanowiony Diecezjalny Komitet Obchodów, którego zadaniem było przygotowanie programu i ustalenie kalendarza pielgrzymek jubileuszowych do wyznaczonych kościołów⁵⁴.

Biskup przywiązywał dużo uwagi do działalności dobroczynnej. W tym okresie nie istniała kościelna Caritas, przejęta przez władze państwowe w 1950 r. Zatem Kościół lokalny – podobnie jak w całej Polsce – wspierał ubogich i potrzebujących w ramach duszpasterstwa miłosierdzia. Już w 1959 r. utworzono w Kurii Biskupiej w Olsztynie Referat Dobroczynności, który prężnie działał również w latach siedemdziesiątych⁵⁵. W 1969 r. w Duszpasterstwie Dobroczynności w diecezji warmińskiej było zaangażowanych 1195 osób duchownych i świeckich. Wspierali ich także alumni Seminarium Duchownego „Hosianum”. Pracownicy charytatywni odbywali dni skupienia w Gietrzwałdzie. W ramach opieki nad chorymi zorganizowano „Dni Chorych” w Gietrzwałdzie i w Świętej Lipce⁵⁶.

Mimo likwidacji w okresie powojennym duszpasterstwa w szpitalach na terenie diecezji biskup Drzazga zabiegał o możliwość zapewnienia chorym zaspokajania potrzeb religijnych i przeznaczenie pomieszczenia na ten cel m.in. w nowo zbudowanym w 1970 r. Szpitalu Wojewódzkim w Olsztynie⁵⁷. Księża obsługiwali także domy pomocy społecznej dla dorosłych w Barczewie, Olsztynku i Jezioranach oraz dla dzieci w Bisztynku⁵⁸.

Oczywiście, były też liczne trudności, z którymi musiał się borykać. Niewątpliwie najwięcej kłopotów przynosiły skomplikowane relacje z ówczesną władzą partyjno-państwową. Był często zzywany na rozmowy przez przewodniczącego Prezydium WRN

⁵¹ O 100-leciu objawień w Gietrzwałdzie, zob. *Studia Warmińskie*, 1977, t. 14.

⁵² WWD, 1972, nr 2–3, s. 49–50.

⁵³ WWD, 1973, nr 6, s. 276nn; 1974, nr 1, s. 44. Por. też WWD, 1974, nr 3, s. 158.

⁵⁴ WWD, 1975, nr 1, s. 43–44; 1976, nr 1, s. 36–37.

⁵⁵ A. Kopiczko, „*Caritas*” w diecezji warmińskiej w latach 1945–1950. *Zarys problematyki*, w: *Służyć Bogu w człowieku*, red. P. Zięba, Olsztyn 2015, s. 27–44.

⁵⁶ AAWO-N, S I 37.

⁵⁷ AAWO-N, Teezka K XIX 6.

⁵⁸ A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, s. 112.

oraz kierownika Wydziału ds. Wyznań przy PWRN w Olsztynie. Dużym problem stawała także księży należący do Zrzeszenia Katolików „Caritas”. Stanowisko ordynariusza wobec tej grupy kapłanów było zdecydowanie negatywne. Taką postawą naraził się wielokrotnie ówczesnym władzom partyjno-państwowym, szczególnie szczebla wojewódzkiego⁵⁹.

Niemal na wszystkich spotkaniach z urzędnikami państwowymi podejmował temat budownictwa sakralnego, zabiegał o zgodę na remonty, rozbudowę lub też budowę nowych obiektów. Kilkakrotnie wyłonił się problem przydrożnych krzyży, ponieważ władze zarzucały bezprawnie ich stawianie, czasem biskup musiał bronić krzyży i kapliczek przydrożnych przed ich likwidacją lub przeniesieniem w inne miejsce. Sam biskup Drzazga spotykał się z zarzutami ze strony władz państwowych za wygłaszanie kazań „szkodliwych dla państwa”, nieprzestrzeganie przepisów czy organizowanie bez pozwoleń uroczystości kościelnych i pielgrzymek⁶⁰.

Bezpośrednią formą represji wobec diecezji w okresie rządów biskupa Józefa Drzazgi było powoływanie alumnów do wojska. Pierwsze przypadki miały miejsce już wcześniej – od 1959 r., ale w połowie lat sześćdziesiątych XX wieku uległy natężeniu. Od 1965 r. do 1979 r. powołano do służby wojskowej 68 alumnów, czyli około 20% ogółu studiujących w tym czasie⁶¹. Na terenie diecezji od 1965 r. mieściła się również specjalna jednostka klerycka w Bartoszycach. Liczyła ona początkowo około 330 alumnów z całej Polski. Do pracy wychowawczej dobierano oficerów, charakteryzujących się „wysokim poziomem politycznym”. Tamtejszym klerykom starał się więc zapewnić opiekę duszpasterską i wychowawczą⁶².

* * *

Biskup Józef Drzazga okazał się duszpasterzem i rządcą niezwykle ofiarnym, oddanym wiernym, siostrom zakonnym i kapłanom, ale też z dalekowzroczną wizją kształtowania diecezji na kolejne lata i dziesięciolecia. Wiele jego inicjatyw i decyzji przetrwało próbę czasu i przynosi pozytywne skutki także obecnie. Kościół lokalny w okresie jego rządów rozwinął się zarówno pod względem organizacyjnym, jak i religijnym. Wpływ na to miały także postanowienia Soboru Watykańskiego II. Nastąpił więc rozwój sieci parafialnej, przybyło kapłanów, zostały zorganizowane Rady Kapłańska i Duszpasterska, w Kurii Biskupiej powołano liczne komisje i referaty stanowe. Wznowiono proces beatyfikacyjny kardynała Stanisława Hozjusza.

⁵⁹ AP w Olsztynie, 444/101, k. 67–68, Rozmowa wojewody olsztyńskiego z bp. Józefem Drzazgą.

⁶⁰ Tamże, s. 205–206.

⁶¹ A. Setlak, *Służba wojskowa alumnów WSD w PRL i jej ocena w wypowiedziach alumnów i kapłanów rezerwistów z 1970 r. Studium historyczno-socjologiczne na przykładzie Bartoszyce*, Olsztyn 2002, s. 6, 17, 18, 25, 28.

⁶² A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, s. 77–78.

W dość wymownych okolicznościach przyszło też biskupowi Józefowi Drzazdze pożegnać się z tym światem. Otóż w 1978 r. na miesiące od sierpnia do października zaplanowano kilka uroczystości z okazji jubileuszu 40-lecia jego kapłaństwa i 20-lecia sakry biskupiej. Zaplanował spotkanie z kolegami kursowymi, a w diecezji postanowiono odmawiać codziennie w jego intencji różaniec. Na 29 października wyznaczono uroczystą Mszę św. pontyfikalną w konkatedrze św. Jakuba w Olsztynie. Stało się jednak inaczej. 12 września 1978 r. biskup Drzazga zmarł. Pogrzeb odbył się trzy dni później, a jego doczesne szczątki spoczęły w kościele konkatedralnym św. Jakuba w Olsztynie.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Akt Nowych Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie

- sygn. D I, 2/1b; D V 29; C VII 1/5; G II 5; K XIX 6; S I 37.

- Universalis Ecclesiae Annus Census z 1970 r.

Archiwum Państwowe w Olsztynie

- sygn. 444/101.

Źródła drukowane

Kościół katolicki w Polsce 1918–1990. Rocznik statystyczny, red. Lucjan Adamczuk, Witold Zdaniewicz, Warszawa 1991.

Milenium pod szczególną kontrolą. Źródła do uroczystości w diecezji warmińskiej, wstęp i opracowanie Andrzej Kopiczko, Olsztyn 2013.

Rocznik diecezji warmińskiej, Olsztyn 1974.

Ustawa z dnia 23 czerwca 1971 r. o przejściu na osoby prawne Kościoła Rzymskokatolickiego oraz innych Kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych, Dziennik Ustaw, 1971, nr 16, poz. 156.

Czasopisma

Studia Warmińskie, 1977, t. 14 (tom poświęcony Objawieniom w Gietrzwałdzie).

Warmińskie Wiadomości Diecezjalne, 1965–1978.

Wiadomości Diecezjalne Lubelskie, 1958.

Opracowania

Bielawny K., *Udział biskupów polskich w obradach Soboru Watykańskiego II*, Studia Etckie, 2009, t. 11, s. 103–122.

- Bielinowicz A., *Katechizacja w diecezji i archidiecezji warmińskiej w latach 1945–2005*, Olsztyn 2010.
- Kopiczko A., „*Caritas*” w diecezji warmińskiej w latach 1945–1950. *Zarys problematyki*, w: *Służyć Bogu w człowieku*, red. P. Zięba, Olsztyn 2015, s. 27–44.
- Kopiczko A., *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 1: *Studium prozopograficzne*, Olsztyn 2008.
- Kopiczko A., *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, cz. 2: *Słownik*, Olsztyn 2007.
- Kopiczko A., *Jubileusz pod nadzorem. Obchody 400-lecia istnienia Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie*, Studia Elbląskie, 2011, t. 12, s. 109–129.
- Kopiczko A., *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1996.
- Kopiczko A., *Kult Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, t. 7, Lublin 2008, s. 119–136.
- Kopiczko A., *Tomasz Wilczyński*, w: *Poczet biskupów warmińskich*, Olsztyn 2008, red. S. Achremczyk s. 449–456.
- Kopiczko A., *Uwarunkowania polityczne posługi pasterskiej w diecezji warmińskiej bp. Tomasza Wilczyńskiego*, Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne, 2006, nr 81, s. 101–109.
- Kopiczko A., *Władze partyjno-państwowe wobec koronacji obrazu Matki Boskiej w Świętej Lipce*, w: *Święta Lipka. Perła na pograniczu ziem, kultur i wyznań*, red. A. Jacyniak, Warszawa 2008, s. 245–300.
- Kopiczko A., *Władze partyjno-państwowe wobec obchodów milenijnych w diecezji warmińskiej*, w: *Kościół chrześcijański w systemach totalitarnych. Zbiór studiów*, red. J. Kłaczek, Waldemar Rozynekowski, Toruń 2011, s. 320–341.
- Kopiczko A., *Wybrane problemy z dziejów diecezji warmińskiej po II wojnie światowej*, w: *Wczoraj i dziś. Z dziejów Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce północno-wschodniej*, red. W. Brenda, A. Pyżewska, K. Sychowicz, Białystok 2104, s. 58–75.
- Kopiczko A., *Zarys historii procesu beatyfikacyjnego Sługi Bożego kardynała Stanisława Hozjusza*, Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne, 2011, nr 112, s. 81–86.
- Łatak K., *Koronacja Obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, t. 7, Lublin 2008, s. 105–118.
- 50 lat służby Kościołowi. Warmińskie Wyższe Studium Katechetyczne*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1996.
- Setlak A., *Służba wojskowa alumnów WSD w PRL i jej ocena w wypowiedziach alumnów i kapłanów rezerwistów z 1970 r. Studium historyczno-socjologiczne na przykładzie Bartoszczyca*, Olsztyn 2002.
- Szorc A., Kopiczko A., *Wyższe Seminarium Duchowne „Hosianum”. Zarys dziejów*, Olsztyn 1995.
- Śledź I., *Bp Józef Drzazga – rządcą diecezji warmińskiej w latach 1965–1978*, Olsztyn 2011 (mps pracy doktorskiej).
- Usiądek J., *Działalność duszpasterska księdza biskupa warmińskiego dr. Józefa Drzazgi w okresie*

- dwudziestolecia posługi biskupiej*, Warmińskie Wiadomości Diecezjalne, 1978, nr 2–3, s. 59–80.
- Wojtkowski J., *Świątynie ewangelickie przekazane katolikom na Warmii i Mazurach w latach 1972–1992*, Olsztyn 2002.
- Wojtkowski J., *Diecezja warmińska w latach 1945–1972*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1991, nr 1, s. 81–100.
- Wojtkowski J., *Kościoły ewangelickie przejęte dla kultu katolickiego po II wojnie światowej w Archidiecezji Warmińskiej*, Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne, 1995, nr 16, s. 107–117.

Strony internetowe

<http://catholic-hierarchy.org/bishop/bwilcz.html> (pobrano 24 III 2017 r.).

<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bdrzazga.html> (pobrano 24 III 2017 r.).

Bishop Józef Drzazga – the duties of ministerial priesthood

Summary: Józef Drzazga was the first bishop of the Warmian diocese after World War II who was appointed to the office by the Pope in 1972. His appointment was largely motivated by political reasons and the absence of border regulations between Poland and the Federal Republic of Germany. Drzazga was also a vicar capitular and an apostolic administrator. He was a member of the Second Vatican Council, a rector of the Hosianum Metropolitan Seminary of Warmia, vicar general and head of the Pastoral Faculty. Drzazga received the pallium after being consecrated to the office of the bishop of Warmia. During his term in office, the Frombork cathedral was granted the title of a minor basilica, the paintings of the Virgin Mary in Gietrzwałd and Święta Lipka were crowned, the request for the beatification of Cardinal Stanisław Hozjusz was renewed, the Pastoral Council was created, a library and an archive were built, the Gietrzwałd revelation was approved by the Church, and legal titles were acquired to the former protestant churches in Rozogi, Kociolek Szlachecki, Nakomiady and Nowa Wieś. The bishop consecrated 148 priests, and established 41 new parishes between 1972 and 1978. He headed the diocese during the hard time of conflict between the State and the Catholic Church. He was often interrogated by the chairman of the Provincial Presidium of the National Council and the Department of Religious Denominations in Olsztyn. Drzazga also faced opposition from priests who were members of the Caritas Catholics Association. The diocese was subjected to other forms of political repression, such as the conscription of the Seminary's alumni. A total of 68 alumni, i.e. 20% of the Seminary's students, were drafted for military service between 1965 and 1979. Drzazga died in 1978 and was buried in Saint Jacob's Cathedral Church in Olsztyn.

Keywords: Józef Drzazga, Warmian diocese, bishops, clergy, priesthood